

МОДЕРНІЗАЦІЯ НАВЧАЛЬНОГО ПРОЦЕСУ В УМОВАХ РЕФОРМУВАННЯ ШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ В 1985–1991 РОКАХ

Віктор Адобаш

MODERNIZATION OF THE EDUCATIONAL PROCESS IN THE CONDITIONS OF SCHOOL EDUCATION REFORM IN 1985–1991

Viktor Adobash

In the conditions of the «perestroika» of 1985–1991, the school in the Ukrainian SSR faced a number of challenges related to the reform of general education institutions. The difficulty was the contradictory nature of the Soviet period, when on paper there is only one thing, and in practice – something else, which ultimately led to the incompleteness of a huge number of reforms.

The process of restructuring the educational field was, in fact, ambiguous. Secondary schools faced a number of new tasks: reconstruction of education in the conditions of NTR, in particular, the involvement of schoolchildren in computer knowledge and computer science concepts; strengthening the relationship between the school and practical production; new approaches in education and upbringing in the direction of glasnost and democratization. De facto, this led to experimentation in the search for new forms and methods of teaching and education in the Soviet school.

The reconstruction of the school began with the computerization of the educational space, which was characterized by the lack of a professional methodical base, low qualification level of teachers and problems with technical support. According to the new curriculum of 1985/86 pupils was obliged to master a computer. Therefore, a new subject «Fundamentals of informatics and computer technology» was introduced. On the other hand, the lack of scientific and methodological support stimulated the search for new forms and methods of learning, which contributed to the development of pupil's creative activity in the direction of scientific research. According to the reform, it was necessary to create a perfect program and textbooks on Ukrainian literature, and then, based on them, a complete educational and methodological complex, both for pupils and for teachers. The school subject – the literature of the previous period – had to serve as the foundation. The reform in secondary schools also affected the lesson of physical culture. An improved program «Comprehensive program of physical education of pupils of grades I–XI», was introduced, which included all forms of school physical culture, which constituted a complex system based on the All-Union Physical Complex «Ready for Work and Defense of the USSR». As for the teachers of exact disciplines, they had to have a good command not only of scientific and theoretical material, but also to have ideological and political training.

Keywords: secondary schools, teacher, pupils, «perestroika», liberalization of society, informatics, literature, physical education.

Доба «перебудова» характеризувалася лібералізацією суспільно-політичних процесів в країні, що стало можливим у результаті демократизації радянського суспільства. Особливістю досліджуваного періоду була суперечливість між декларованими владою цілями і можливостями їх реалізації, саме тому величезна кількість реформ залишилася незавершеною. Тобто, декларована вищим керівництвом держави «перебудова» політичного, економічного, соціогуманітарного секторів, на ділі часто виявлялася окупаціями з метою збереження й певної «реанімації» владного режиму. Проте політика «перебудови» і курс на гласність мали величезний вплив на радянське суспільство, оскільки посприяли пом'якшенню цензури, поширення критики, розвінчування бюрократичних стереотипів, заповнення «білих плям». Як наслідок, в суспільстві почалося обговорення багатьох до того заборонених або замовчуваних тем, що, зі свого боку, посилювало поляризацію українського суспільства (Потапенко 2017, с. 1).

Наукова новизна статті полягає в тому, що це одна із перших спроб узагальнення результатів забезпечення загальноосвітньої школи УРСР 1985–1991 рр. в умовах реалізації політики перебудови та курсу пов'язаних з нею реформ, окреслено завдання, що постали перед школою стосовно адаптації навчального процесу до вимог часу.

Метою статті є спроба на основі матеріалів газети «Радянська освіта» органу Міністерства освіти УРСР показати модернізацію навчального процесу в умовах реформування шкільної освіти 1985–1991 рр.

Аналіз історіографії показує праці, які опосередковано стосуються реформування шкільної освіти в Українській РСР 1985–1991 рр. Зокрема, в дослідження задекларованої тематики значний внесок зробила Р. Потапенко (Потапенко 2021; Потапенко 2017). Авторка лише частково висвітлила проблему наукового та методичного забезпечення навчального процесу, зокрема, представила науковий огляд проблем пошуку науково-освітніми діячами України національно-освітньої парадигми в умовах реалізації політики перебудови, окреслила завдання, що постали перед освітньою інтелігенцією стосовно адаптації навчального процесу до вимог часу. Проте, в її роботах оглядово охоплені всі заклади освіти, дане дослідження стосується проблем організації і забезпечення навчального процесу загальноосвітніх шкіл УРСР в умовах освітньої реформи другої половини 1980-х рр.

Процес «перебудови» освітянської ниви був складним і неоднозначним. Перед загальноосвітніми школами постав ряд нових завдань:

- реконструкція навчання в умовах НТР, зокрема залучення школярів до комп'ютерних знань та понять інформатики;
- посилення взаємозв'язку школи з практичним виробництвом;
- пошук нових підходів в навчанні та вихованні в руслі гласності й демократизації (Потапенко 2021, с. 140).

Де-факто, це призвело до експериментаторства у пошуку нових форм і методів навчання та виховання в радянській школі. В умовах заповнення науковцями «білих плям» історії вчителям доводилося вчити гуманітарні дисципліни по-новому, в той час як, не вистачало не лише методичних матеріалів та підручників, але й нової наукової літератури, котра б відповідала запитам часу. Особливістю даного періоду було те, що за відсутності методичної літератури кожен вчитель міг бути новатором, творцем чогось нового.

Важливим напрямком реформування шкільної освіти була інформатизація. Згідно нової навчальної програми 1985/86 н. р. школяр зобов'язаний був опанувати комп'ютер. У зв'язку з цим, вводився новий навчальний предмет – «Основи інформатики і обчислювальної техніки», в якому розглядалося поняття інформації, алгоритму і ЕОМ. Перед вчителем постало нелегке завдання в короткий термін оволодіти методикою викладання цього курсу. Але, при підготовці до уроку виникало декілька проблем:

- технічне забезпечення;
- наявність методичної літератури;
- кваліфікація вчителя (Хлистун 1986, с. 22–23).

Забезпечення комп'ютерної грамотності учнів і впровадження електронно-обчислювальної техніки у навчальний процес потребувало невідкладних заходів. Одним з яких була організація і проведення навчання вчителів математики і фізики на курсах підготовки вчителів до викладання «Основ інформатики і обчислювальної техніки» (Михайленко 1985, с. 3). У відповідності із завданнями реформи школи у галузі комп'ютеризації навчання значна частина випускників університетів, які мали стати вчителями математики, додатково склали іспит з курсу основ інформатики і обчислювальної техніки. На факультетах підвищення кваліфікації з предметом ознайомлювалися керівники загальноосвітніх шкіл. Вчителів математики й фізики, які вперше викладали новий предмет, ознайомлювали з поняттям інформатики вчені науково-дослідних інститутів й обчислювальних центрів, викладачі вузів відповідного профілю (Некрасова 1985, с. 1). На курси перепідготовки залучалися вчителі з багаторічним педагогічним досвідом навчання школярів основам кібернетики в гуртках технічної творчості і в секціях кібернетики малих академій наук, фізико-математичних шкіл. Для багатьох шкіл, особливо сільських, комп'ютерна техніка була не доступною. З доступного був непрограмований мікрокалькулятор МКШ-2, який використовували вчителі математики, фізики, хімії. Вважалося, що старшокласникам допоможе сформулювати уявлення про принцип програмного управління чи автоматичне використання програми – програмований мікрокалькулятор «Електроніка БЗ-34», «Електроніка МК-54». Водночас, вчителю через брак методичних матеріалів при підготовці до уроку рекомендувалося використовувати не лише підручник, а й наукову та науково-популярну літературу з пи-

тань кібернетики, програмування, теорії алгоритмів, математичного забезпечення ЕМО. Зокрема, література: «Основы безбумажной информатики» В. Глушкова, «Алгоритмы вокруг нас» Н. Криницкого, «Програмування на мікрокалькуляторах» М. Жалдака, Ю. Рамського; журнали: «Наука и жизнь», «Техника молодежи», «Юный техник», «Пионерия» і т. д. Тобто, у 1985/86 н. р. планувалося створити і практично реалізувати методику навчання учнів основам інформатики, а в процесі навчання, зусиллями вчених і педагогів, створити серії вправ і учбових задач, лабораторних і практичних робіт (Вовк 1985, с. 3).

Курс інформатики вміщував різноманітний навчальний матеріал об'єднаний навколо важливих наукових елементів знань. Це – інформація, задача, процес, алгоритм. Звідси випливала і провідна виховна мета уроків – розвиток операційно-алгоритмічного мислення. Інформатика трактувалася як наука про закони і методи одержання, переробки і зберігання інформації. Проте, без достатнього розуміння суті нового курсу «Основы інформатики і обчислювальної техніки», він зводився до розв'язування задач з математики, фізики й хімії (Тесленко 1985, с. 4). Водночас, з метою ефективного використання в галузі народного господарства основ інформатики в столиці УРСР було створено мережу комп'ютерних клубів, що мало посприяти отриманню елементарних знань про комп'ютер, подолати комп'ютерну безграмотність (Хлистунов 1987, с. 1; Потапенко 2021, с. 144–145).

Тобто, перебудова школи розпочалася з комп'ютеризації освітнього простору, яка характеризувалася відсутністю фахової методичної бази, слабким кваліфікаційним рівнем вчителів та проблемами з технічним забезпеченням. Але, з іншого боку, це стимулювало процес модернізації освіти, пошуку нових форм і методів навчання, які сприяли розвитку творчої діяльності учнів в руслі НТР.

У державних і партійних документах щодо реформи школи містилися положення і завдання, спрямовані й на поліпшення вивчення літератури в школі. Зокрема йшлося про те, що ідейно-моральному вихованню підростаючих поколінь потрібно приділяти більше уваги й використовувати в усій системі навчання і виховання. Згідно реформи необхідно було створити досконалу програму і підручники з української літератури, далі на їх основі цілісний навчально-методичний комплекс як для учнів, так і для вчителів. Фундаментом мав слугувати шкільний предмет література попереднього періоду. При розробці курсу необхідно було керуватися ленінською настановою про партійне спрямування навчальних програм і державну відповідальність за їх створення. Шкільний предмет літератури мав стати носієм світоглядного змісту, коли концепція шкільного предмету літератури розроблялася відповідно до положень програмних документів реформи школи. Спільно з усіма шкільними предметами суспільно-гуманітарного циклу література мала формувати громадсько-політичні якості особи, що становили основу марксистсько-ленінської ідеології, усвідомлення відповідальності за долю соціалізму, стійкого несприйняття всього ворожого. До того ж, існувала партійна заборона на полегшення навчальної програми й підручників в ідейному сенсі, оскільки, літературі було відведено одну із провідних ролей у комплексному підході ідейно-політичного виховання молоді в дусі комунізму (Мазуркевич 1985, с. 4).

Здійснювана реформа школи вимагала підвищення ідейно-теоретичного рівня змісту і методів вивчення літератури, посилення її ролі в удосконаленні навчально-виховного процесу відповідно до потреб соціалістичного розвитку, яскравого використання художньої літератури для виховання молоді на ідеалах марксизму-ленінізму, прикладах життя і діяльності К. Маркса, Ф. Енгельса, В. Леніна, історичному досвіді КПРС. В центрі навчально-виховної роботи був образ В. Леніна, як вождя і вчителя трудящих світу. Головне завдання, яке покладалося на шкільний предмет літератури – це виховання радянського патріотизму, соціалістичного інтернаціоналізму, братерської дружби народів СРСР. Посилена увага приділялася творам, які звеличували радянську символіку – Герб, Прапор, Гімн СРСР, УРСР і союзних республік, партійний гімн «Інтернаціонал», державні нагороди й відзнаки, а також символіку піонерських і комсомольських організацій. Разом з іншими предметами суспільно-гуманітарного циклу література мала за допомогою мистецького слова розкрити шляхи революційного оновлення світу, принципи й історичні переваги соціалізму, викривати антинародну суть капіталізму, з позиції класовості коментувати тогочасні події й давати відповіді молоді, показувати неминучу перемогу ідей комунізму. Більше того, на вчителя покладалося завдання виховати в учнів вміння відстоювати комуністичні позиції, непримиренність до ворожої пропаганди, міщанства, утриманства, споживацтва, літературними засобами сприяти вихованню усвідомленої потреби в праці, що вважалося найважливішим фактором формування особи (Мазуркевич 1985, с. 4).

У результаті засвоєння курсу літератури в учнів мав сформуватися стійкий комуністичний ідеал, високі моральні й правові якості, почуття гордості за свою країну, переконання в пе-

ревагах радянського способу життя, ненависті до буржуазної ідеології, готовності до відсічі ворога й захисту Батьківщини. Відповідні виховні ідеали, зокрема героїзму радянських воїнів періоду Великої Вітчизняної війни містили твори: О. Довженка «Мати» (Довженко), А. Малишка «Прометей» (Малишко 1976), П. Загребельного «Дума про невмирущого» (Загребельний 2003) тощо.

В єдності з усіма навчальними предметами урок літератури використовувався і з метою атеїстичного виховання. Хоча відмічалось партійною організацією, що не в достатній мірі. Тому указувалося на необхідності в поглибленні науково-атеїстичного розкриття творчості: Г. Сковороди, І. Вишенського, Т. Шевченка, І. Котляревського, І. Франка, Л. Українки, М. Коцюбинського, В. Стефаника, А. Тесленка, П. Грабовського, Ю. Федьковича, радянських письменників, твори яких відігравали особливо велику роль у атеїстичному вихованню. Тобто вчитель-словесник УРСР зобов'язаний був керуватися ленінським принципом партійності літератури та її вивчення в школі (Мазуркевич 1985, с. 4).

Реформа в загальноосвітніх школах зачіпала й урок фізичної культури. Було введено удосконалену програму «Комплексна програма фізичного виховання учнів I–XI класів», яка містила в собі всі форми шкільної фізичної культури, що становило комплексну систему, основу на Всесоюзному фізичному комплексі «Готовий до праці та оборони СРСР». Програма мала сприяти встановленню єдиного, гігієнічно обґрунтованого фізкультурно-оздоровчого режиму школи, моральному вихованню, трудовій і професійній підготовці учнів. Програма складалася з 4-х частин:

- 1) фізкультурно-оздоровчі заходи протягом навчального дня;
- 2) матеріали для уроків фізичної культури, розподіл навчального часу на різні види програмного матеріалу;
- 3) зміст позакласних форм фізичного виховання;
- 4) зміст загальношкільних фізкультурно-масових і спортивних заходів (Леонов 1985, с. 3).

Намічений план заходів можна було реалізувати об'єднавши навчальну, позакласну і позашкільну роботи з фізичної культури і спорту та використавши максимально потужно міжпредметні зв'язки на уроках фізкультури. Наприклад, в освітньому процесі урок фізкультури було рекомендовано тісно пов'язати з анатомією, біологією, фізіологією, гігієною, початковою військовою підготовкою, історією, суспільствознавством, природознавством, фізикою, хімією тощо. Такий підхід мав свою мету, а саме: забезпечити високий рівень фізичної культури; виховання у військово-патріотичному дусі (Леонов 1985, с. 3). Тобто увесь процес навчання було пронизано вихованням в учнів комуністичного світогляду й громадської активності, адже реформа школи прямо вимагала поліпшення ідейно-політичного, трудового, морального виховання, фізичного розвитку. Саме тому в програмі прописувалися посилені фізичні заходи з підготовки учнів старших класів, особливо юнаків допризовного й призовного віку, що мало сприяти підготовці до служби в Радянській Армії, прилученні до суспільно корисної праці. Водночас обов'язковою умовою фізкультурно-оздоровчих заходів в режимі навчального дня стала фізкультхвилинка з 1-го по 8-й класи. З'явилися щомісячні дні здоров'я і спорту, в які учні та вчителі виходили на спортивний старт. Важливим критерієм роботи школи було впровадження удосконаленого Всесоюзного фізкультурного комплексу ГПО. При цьому робота обов'язково мала скеровуватися адміністрацією, педагогічним колективом та вчителями фізичної культури. До даних заходів рекомендувалося залучати піонерський і комсомольський актив, батьківський колектив, трудовий колектив, громадські організації та партійні органи. Для успішного виконання програми вчителі фізичної культури мали володіти необхідною підготовкою, яку можна було отримати в інститутах удосконалення вчителів і методичних об'єднань вчителів фізичної культури (Леонов 1985, с. 3).

Щодо вчителів точних дисциплін, то вони мали гарно володіти не лише науково-теоретичним матеріалом, а також мати ідейно-політичну підготовку (Фурсенко 1985, с. 3). Наприклад, вчитель хімії на своїх уроках, окрім систематичного застосування хімічних експериментів, розв'язання з учнями розрахункових і експериментальних задач, мав не забувати й про навчально-виховану роботу. Для цього в кабінетах хімії була наявна необхідна методична й навчальна література, довідники, дидактичний матеріал, науково-популярна література про роль хімії у житті і побуті людини. Як приклад можна навести роботу вчительки з Чернівецької обл. Г. Лукій, яка у своєму кабінеті хімії мала десятки альбомів, папок із різноманітним матеріалом для навчально-виховної роботи з учнями на уроках. Так, до 40-річчя Перемоги вчителькою було підготовано альбом на тему «Радянські вчені – хіміки в період Великої вітчизняної війни», матеріали пошукової роботи учнів про ветеранів війни на тему «Пам'ять про них житиме вічно», «Великому вченому Д. І. Менделєєву – 150», тексти лекцій й доповідей для виступу серед

населення і батьків тощо. У своїй діяльності вчителька використовувала партійні документи. Нею було організовано позакласну роботу з хімії, де популяризувався очолюваний педагогом атеїстичний клуб «До світла». У клубі учні мали змогу вивчати положення марксизму-ленінізму про атеїзм і релігію, опрацьовувати науково-атеїстичну літературу й за допомогою хімічних дослідів «...викривити облудні твердження релігійників» (Каруценко 1985, с. 3). Досвід Г. Лукій ставився за зразок для інших вчителів, який вона передавала за допомогою показових відкритих уроків, позакласних заходів, консультацій навчального й методичного характеру. Більше того, досвід учительки вивчався райметодкабінетом і поширювався серед учителів району. Така діяльність заохочувалася з боку держави відзнаками, такими як «Відмінник народної освіти УРСР», «Отличник просвещения СССР», грамотами Міністерства освіти УРСР тощо (Каруценко 1985, с. 3). Тобто, приклад вчительки показувався як взірцевий у навчально-виховній діяльності і копіювався іншими вчителями Української РСР.

Отже, процес перебудови освітянської ниви був складним й неоднозначним. Перед загальноосвітніми школами постав ряд нових завдань, пов'язаних з реформою загальноосвітньої школи та її наближенням до суспільно-політичних запитів 1985–1991 рр. Перебудова школи розпочалася з комп'ютеризації освітнього простору, підвищення ідейно-теоретичного рівня змісту і методів вивчення не лише дисциплін гуманітарного циклу, а й точних. Водночас, в руслі радянського патріотизму особливе місце відводилося здоров'ю підростаючого покоління, готовності до захисту Батьківщини, в результаті чого удосконалення потребували програми фізичного виховання учнів I–XI класів.

Список джерел та літератури

- ВОВК, Я., РАСПОПОВ, В., 1985, Світ абстракції. Інформатика, комп'ютерна техніка. Радянська освіта. 5 липня. № 54 (3547), 1–3.
- ДОВЖЕНКО, О., Мати. Бібліотека української літератури. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://www.ukrlib.com.ua/books/printit.php?tid=868&page=2>
- ЗАГРЕБЕЛЬНИЙ, П., 2003, Дума про невмирущого: повісті. Фоліо.
- КАРУЦЕНКО, Т., 1985, Закоханість у роботу. Радянська освіта. 3 липня. № 59 (3552).
- ЛЕОНОВ, О., 1985, Гартування змолоду. Нова програма з фізичної культури. Радянська освіта. 19 липня. № 58 (3551), 1–4.
- МАЗУРКЕВИЧ, О., 1985, Енергія мистецтва слова. Література в ідеологічному арсеналі школи. Радянська освіта. 12 липня. № 56 (3549), 1–4.
- МАЛИШКО А., 1987, Прометей. Вибрані твори для середнього шкільного віку. Київ, Вид-во дитячої літератури Веселка.
- МИХАЙЛЕНКО, В., 1985, Комп'ютери приходять у клас. Радянська освіта. 2 серпня. № 62 (3555).
- НЕКРАСОВА, Г., 1985, Комп'ютерний всеобуч учителів. Радянська освіта. 12 липня. № 56 (3549).
- ПОТАПЕНКО, Р. М., 2017, Науково-освітня інтелігенція України в умовах перебудови: пошук національно-освітньої парадигми. Наукові записки з української історії: зб. наук. ст. Переяслав-Хмельницький (Київ. обл.): Домбровська Я. М. Вип. 42 (Спецвипуск), 131–136.
- ПОТАПЕНКО, Р., 2021, Науково-педагогічна інтелігенція української РСР в умовах соціогуманітарних трансформацій. Монографія. Переяслав (Київська обл.): Домбровська Я. М.
- ТЕСЛЕНКО, І., 1985, Перші уроки. До серпневих конференцій. Радянська освіта. 16 липня. № 57 (3550), 1–4.
- ФУРСЕНКО, Л., 1985, 3 відчуття перспективи. Радянська освіта. 6 серпня. № 63 (3556).
- ХЛИСТУН, Ю., 1986, Проміжний фініш. Знання та праця. № 7 (557), 22–23.
- ХЛИСТУН, Ю., 1987, Місце зустрічі – клуб «Комп'ютер». Знання та праця. № 1 (563).

References

DOVZHENKO, O., Maty [Mother]. Biblioteka ukrainskoi literatury. [Online]. Available from: <https://www.ukrlib.com.ua/books/printit.php?tid=868&page=2> [In Ukrainian].

- FURSENKO, L., 1985, Z vidchuttiam perspektyvy [With a sense of perspective]. Radianska osvita. 6 serpnia. № 63 (3556). [In Ukrainian].
- KARUTSENKO, T., 1985, Zakokhanist u robotu [Falling in love with work]. Radianska osvita. 3 lytnia. № 59 (3552), 3. [In Ukrainian].
- KHLYSTUN, Yu., 1986, Promizhnyi finish [Intermediate finish]. Znannia ta pratsia. № 7 (557), 22–23. [In Ukrainian].
- KHLYSTUN, Yu., 1987, Mistse zustrichi – klub «Komp'iuter» [The meeting place is the «Computer» club]. Znannia ta pratsia. № 1 (563). [In Ukrainian].
- LEONOV, O., 1985, Hartuvannia zmolodu. Nova prohrama z fizychnoi kultury [Tempering youth. A new physical education program]. Radianska osvita. 19 lytnia. № 58 (3551), 1–4. [In Ukrainian].
- MALYSHKO, A., 1987, Prometei [Prometheus]. Vybrani tvory dla serednoho shkilnoho viku. Kyiv, Vyd-vo dytiachoi literatury Veselka. [In Ukrainian].
- MAZURKEVYCH, O., 1985, Enerhiia mystetstva slova. Literatura v ideolohichnomu arsenali shkoly [The energy of the art of words Literature in the school's ideological arsenal]. Radianska osvita. 12 lytnia. № 56 (3549), 1–4. [In Ukrainian].
- MYKHAILENKO, V., 1985, Kompiutery prykhodiat u klas [Computers are coming to the classroom]. Radianska osvita. 2 serpnia. № 62 (3555). [In Ukrainian].
- NEKRASOVA, H., 1985, Komp'iuternyi vseobuch uchyteliv [Computer-based teacher education]. Radianska osvita. 12 lytnia. № 56 (3549). [In Ukrainian].
- POTAPENKO, R. M., 2017, Naukovo-osvitnia intelihentsiia Ukrainy v umovakh perebudovy: poshuk natsionalno-osvitnoi paradyhmy [The scientific and educational intelligentsia of Ukraine in the conditions of perestroika: the search for a national educational paradigm.]. Naukovi zapysky z ukraïnskoi istorii: zb. nauk. st. Pereiaslav-Khmelnytskyi (Kyiv. obl.): Dombrovska Ya. M. Vyp. 42 (Spetsvypusk), 131–136. [In Ukrainian].
- POTAPENKO, R., 2021, Naukovo-pedahohichna intelihentsiia Ukraïnskoi RSR v umovakh sotsiohumanitarnykh transformatsii [The scientific and pedagogical intelligentsia of the Ukrainian SSR in the conditions of socio-humanitarian transformations]. Monohrafiia. Pereiaslav (Kyivska obl.): Dombrovska, Ya. M., 298. [In Ukrainian].
- TESLENKO, I., 1985, Pershi uroky. Do serpnevnykh konferentsii [First lessons. Until the August conferences]. Radianska osvita. 16 lytnia. № 57 (3550), 1–4. [In Ukrainian].
- VOVK, Ya., RASPOPOV, V., 1985, Svit abstraktsii. Informatyka, komp'iuterna tekhnika [The world of abstraction. Informatics, computer technology]. Radianska osvita. 5 lytnia. № 54 (3547), 1–3. [In Ukrainian].
- ZAHREBELNYI, P., 2003, Duma pro nevmyrushchoho: Povisti [Duma about the immortal: Tales]. Folio. [In Ukrainian].

Модернізація навчального процесу в умовах реформування шкільної освіти в 1985–1991 роках

В умовах «перебудови» 1985–1991 рр. школа в Українській РСР зіткнулася з рядом викликів, пов'язаних з реформуванням загальноосвітніх закладів. Складність полягала у суперечливому характері радянського періоду, коли на папері одне, а на практиці – інше, що в результаті призвело до незавершеності величезної кількості реформ.

Процес перебудови освітньої ниви, власне, був неоднозначним. Перед загальноосвітніми школами постало ряд нових завдань: реконструкції навчання в умовах НТР, зокрема залучення школярів до комп'ютерних знань та понять інформатики; посилення взаємозв'язку школи з практичним виробництвом; нових підходів в навчанні та вихованні в руслі гласності й демократизації. Де-факто, це призвело до експериментаторства у пошуку нових форм і методів навчання та виховання в радянській школі.

Перебудова школи розпочалася з комп'ютеризації освітнього простору, яка характеризувалася відсутністю фахової методичної бази, слабким кваліфікаційним рівнем вчителів та проблемами з технічним забезпеченням. Згідно нової навчальної програми 1985/86 н. р. школяр зобов'язаний був опанувати комп'ютер. Тому було введено новий навчальний предмет «Основи інформатики і обчислювальної техніки». З іншого боку, нестача науково-методичного забезпечення стимулювала пошук нових форм і методів навчання, які сприяли розвитку творчої діяльності учнів в руслі НТР. Згідно реформи необхідно було створити досконалу програму і підручники з української літератури, далі на їх основі цілісний навчаль-

но-методичний комплекс, як для учнів, так і для вчителів. Фундаментом мав слугувати шкільний предмет – література попереднього періоду. Реформа в загальноосвітніх школах зачіпала й урок фізичної культури. Було введено удосконалену програму «Комплексна програма фізичного виховання учнів I–XI класів», яка містила в собі всі форми шкільної фізичної культури, що становило комплексну систему, основу на Всесоюзному фізичному комплексі «Готовий до праці та оборони СРСР». Щодо вчителів точних дисциплін, то вони мали гарно володіти не лише науково-теоретичним матеріалом, а й мати ідейно-політичну підготовку.

Ключові слова: загальноосвітня школа, вчитель, учень, «перебудова», лібералізація суспільства, інформатика, література, фізкультура.

Viktor Adobash, postgraduate student, Department of History and Culture of Ukraine and Special Historical Disciplines, Hryhorii Skovoroda University in Pereiaslav.

Віктор Адобаш, аспірант кафедри історії і культури України та спеціальних історичних дисциплін Університету Григорія Сковороди в Переяславі.

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-0914-1187>

Received: 18.01.2024

Advance Access Published: February, 2024